

Vilhelm Andersen og Barndomsegnen

Af August F. Schmidt

I 1845 fik Nordrup og Farringløse Menigheder ved Ringsted en ny Præst, *Frederik Vilhelm Andersen* (11. September 1820—19. Maj 1910), der den 14. Maj 1846 blev gift med *Christine Elisabeth Friderichsen* (21. August 1820—13. November 1906). Deres Ægteskab blev velsignet med syv Sønner, af hvilke den sjette, *Vilhelm Andersen*, den senere så berømte Litteraturhistoriker, fødtes i Nordrup Præstegaard den 16. Oktober 1864.

Frederik Vilhelm Andersen var fra København. Hans Far og Farfar var juridiske Embedsmænd i Hovedstaden, men Oldefaderen var Lensfoged i Lindholm ved Tønder. I Fr. Vilh. Andersens Hjem i det dengang udpræget æstetiske København var der megen Sans for Kunst og Poesi, især Musik og Theater. Komponisten Kuhlau var en stadig Gæst i Huset, de to Døtre blev gift med Komponisten, Koncertmester Ivar Bredal og Theatermaleren, Professor Troëls Lund. Sønnen, der blev Theolog, var ligesom sine Søstre dramatisk og musikalsk begavet. Et levende Indtryk af Professor Vilh. Andersens Faders Hjem modtager man ved at læse den værdifulde Skildring — til Dels skrevet på Grundlag af Familiebreve fra 1840erne — som Vilh. Andersen har offentliggjort som Indledning til den store Afhandling: »Fru Heibergs Tid«, der findes i det af Julius Clausen og Torben Krogh redigerede Samlingsværk: Danmark i Fest og Glæde

Vilh. Andersen og Barndomshjemmet

IV (1935), 297—396. Indledningen er senere blevet genoptrykt i Vilh. Andersens Bog: Et Tiaar (1945), 22—30.

Skildringen af det gamle Slægtshjem i København er værdifuld for Forståelsen af Vilh. Andersen og hans Livsgering. Gennem Slægt og Opdragelse er han dybt forankret i dansk Åndsliv, hvis ypperste Kender han skulde blive i sin Samtid. Hans Fader var vel bevandret i den danske Litteratur, var lærd (erhvervede som 60-årig den theologiske Doktorgrad), var Bispeemne og var i Besiddelse af stor naturlig Veltalenhed. Han prægede Hjemmet stærkt, og det morede ham at høre sin begavede Søn, når han som Dreng var hjemme på Ferier, i den danske Litteraturs Klassikere. I sin Bog: Folk og Mennesker (1919), 252—64 har Vilh. Andersen fortalt om sit Barndomshjem i Nordrup Præstegård. Man læser her med særlig Interesse den smukke og fornøjelige Karakteristik, han har givet af sine Forældre. Også igennem disse Oplysninger får man værdifulde Bidrag til Forståelsen af Vilh. Andersen og hans Indsats i dansk Åndsliv. Glemmes må her ikke den hyggelige Skildring, han giver af *Julen* i Præstegårdshjemmet i 1860erne. Erindringerne om Forældre og Livet i Nordrup Præstegård er et kærkomment Bidrag til Oplysningerne om afvigte Århundredes danske *Præstegårdskultur*, og de supplerer fortrinligt det Rids af den danske Præstegårds Kulturhistorie, som Vilh. Andersen skrev til Juleroser 1924, 23—28, en Billedtekst, genoptrykt i Bogen: Sommer, Tanker og Taler (1926).

Udenom Præstegården lå den gamle Landsby *Nordrup*, hvis Befolkning Præstens Søn i sin første Barndom fik et nært og kært Forhold til. Herom har Vilh. Andersen, foruden i det ovennævnte Bidrag i Folk og Mennesker, fortalt indtagende i den herlige og flot illustrerede Bog: Sjælland (1939), 5—7. Vi følger ham Gaden langs og får at vide, hvem der i 1860erne boede i Landsbyens Gårde og Huse. Derved

August F. Schmidt

har dette Erindringsbidrag direkte lokalhistorisk Værdi. Således boede Boel Høker ved Svinget op til Naboens Gård; Butikken var kendelig på Glasset med Sukkerstængerne mellem Vinduesblomsterne. Længere op ad Gaden boede Silkeskrædderen, der engang i Tidernes Morgen havde afsluttet sit første og ærefuldeste Arbejde for Præstegården ved at folde det herligt bødede Stykke ud i Dagligstuedøren og sige: »Se saa, vor Mor, nu haar jeg sæt en ny R— i vor Fars Bøvser!«

Videre oppe i Byen lå en Udflyttergård under to sammenflettede Pile, der havde givet Christen Snørepil hans Tilnavn¹⁾. Længere henne boede Christen Post, kaldet Bøv, fordi hans sjællandske »Stød« i Talen lød som et Opstød. Gamle Stednavne i Egnen som Klippede, Skivede, Hæsedede, Rønnede, Egede åbnede siden, men førend Vilh. Andersen endnu var bleven så lærd, at han kunde følge dem ind i Sprogets Urskov, hans Øre for en blidere Tone af hans Hjemstavns Dialekt, end Landpostens Bøv og Silkeskrædderens noksagt. »Hjortens Flugt« blev ham fuldt så kær som »Jeppe paa Bjærget«. Han mindes ikke, når og i hvilken Orden han fik dem at læse, de er ham lige medfødte. Og som vi nu ved, evner han at tolke begge Digterværker lige mesterligt. — I Barndomsårene i Nordrup fik han grundlagt det Kendskab til den sjællandske Dialekt, som siden kom ham til så fremragende Nytte som Oplæser, ikke mindst af »Jeppe paa Bjærget« og Schandorphs »Et Levnedsløb genfortalt paa Kirkegaarden«. Det sidstnævnte Arbejde hører hjemme i *Ringsted*, så derfor er det meget værdifuldt at høre

¹⁾ Se endvidere Venstres Folkeblad, Ringsted og Omegn, 23. December 1932: Fra Vilh. Andersens Barndom. Da der legedes Røvere og Soldater i Bangs Gård. Bidrag til Enquête: »Det mest spændende Øjeblik.« — Som et nyttigt Supplement til Vilh. Andersens spredt udgivne Barndomserindringer tjener Provst H. M. Fengers »Erindringer fra mit Liv«, 2. Oplag (1925), 10—51. Heri gives en detaljrig Fremstilling af Livet i Nordgården ved Ringsted. På denne Gård fødtes H. M. Fenger 9. August 1850. Fengers Forældre gik ofte i Kirke hos Vilh. Andersens Fader.

Vilh. Andersen og Barndomshjemmet

det læst af en Mester, der tilfulde behersker det gamle Folke-mål i Ringsted og Omegn.

I den nordlige Udkant af det store, sammenhængende Skovkompleks, som strækker sig mod Nord og Øst for Herregården *Giesegaard*, og som udgør en Del af Godsets Skovdistrikt, ligger *Slimminge Hestehave*. Den fortsætter mod Syd i en Skov, hvis nordlige Hjørne bærer Navnet *Sødgrøds Krogen* — et bugtet Vandløb danner her en »Krog« — og hvis midterste Parti, omkring ved Skovkortets Pæl Nr. 28, kaldes *Provstens Hat*. Den nøjagtige Stedbetegnelse for dette Navn er altså: Giesegaards Skovdistrikt, 2det Skovfogeddistrkt, 10de Afdeling, Pæl Nr. 28.

Navnet »Provstens Hat« lyder i sig selv gådefuldt; vanskeligt kan man forestille sig, at der skulde være nogen Forbindelse mellem en Provstehat og en Skov. Og dog er dette Tilfældet; der er en i ganske usædvanlig Grad direkte Forbindelse.

Herom indberettede Skovrider *V. Ipsen* 1. November 1923 til Stednavneudvalget:

»Ved Pæl 28 kaldes Partiet »Provstens Hat«. Der har været baaret Planter i en gl. høj Hat tilhørende Provst Andersen, Ringsted.«

Altså i Professor Vilh. Andersens Faders Hat! — Stednavneudvalgets Leder, Kontorchef *Gunnar Knudsen*, har i en instruktiv Afhandling: »Provstens Hat — og andre Hatte« i Festskrift til Vilhelm Andersen 1934 (som Knudsen var en af Medredaktørerne af) givet sproglige Tolkninger af de danske Stednavne, hvori Ordet *Hat* indgår, i Navne som Hattenæs, Hathøj, Hatbakkerne o. s. v. Disse Navne kan være af forskellig Oprindelse, og nogle af dem er ret gamle. Det Hatte-Navn, der er knyttet til Nordruppegnen, er dog ikke af så høj Alder, når vi nu ved, at det kan sættes i Forbindelse med Provst Fred. Vilh. Andersen.

August F. Schmidt

Om Provst Andersens Hat skriver Vilh. Andersen i »Folk og Mennesker« (1919) 257, at hans Fader på sine Visitatsrejser bar en grågul Kardinalshat af uhyre Dimensioner; den kunde ikke tages af, og fra Bagsædet i sin Landauer besvarede Provsten de forbigåendes Hilsen med en apostolisk Håndbevægelse. — Hertil kan føjes, hvad Prof. Vilh. Andersen i et Brev til nærværende Forfatter af 10. Januar 1948 har skrevet om sin Faders Hat, i Anledning af en Omtale i Ringsted Folketidende 3. Januar 1948, af Gunnar Knudsens ovennævnte Afhandling:

»Om »Provstens Hat« har jeg vistnok sagt baade til Gunnar Knudsen og Skovrider V. Ipsen, at den sikkert ikke har sit Navn af den høje Præstehat, som min Far ikke gik med i Skoven, naar han som gammel besøgte min Broder, Skovrider Fr. I. Andersen paa Giesegaard, fra hvem Meddelelsen og maaske Navnet kan skrive sig, Ipsen er hans Efterfølger og var gift med hans Datter. Derimod kendte Egnen og Herredets Folk en anden Hat paa Provstens Hoved. Det var hverken en Kardinalhat eller en Grundtvigianerhat, men noget af begge. Den var af blødt Stof og vanskelig at tage af paa Visitatsrejserne, hvor de mødende Folks Hilsen besvarede med en Haandbevægelse, der nok kunde tages for en Velsignelse. Den var af lys Farve og kunde kendes paa Afstand. Dens Pul var afrundet som en Bakke og Skyggen saa bred som en lille Voldgrav. Den er sikkert ikke blevet profaneret som en anden Tørvekurv, men har ogsaa ved sin Form fortjent at blive foreviget paa et Sted, som baade min Fader og min Broder holdt meget af ... Naturligvis staaer det Dem frit at bruge den her meddelte om ikke sikre, som jeg nok har skrevet, saa sandsynlige Forklaring, hvis og hvor De ønsker det.«

Det er mig kært her at kunne meddele Prof. Vilh. Ander-

Vilh. Andersen og Barndomshjemmet

sens Oplysninger om »Provstens Hat«. De supplerer på fortrinlig Måde Stednavneforskerens Meddelelse om Emnet.

I Anledning af den ovennævnte Artikel i Ringsted Folketidende 3. Januar 1948 modtog jeg et Brev, dateret Haslev 3. Januar 1948. Brevet er desværre ikke afsluttet, dets sidste Blad er ikke sendt med, naturligvis på Grund af en Fejltagelse, så jeg ved ikke, hvem der er Afsenderen. Da det imidlertid har nogen Interesse i denne Forbindelse, mener jeg det bør anføres:

»Tak for »Provstens Hat«. Min Bedstefader var Sogneforstander i Nordrup, mens Provsten var Præst der, og som saadan havde de et vist Samarbejde. Min Moer, der var jævnaldrende med »Præstens Dreng«, har fortalt mange Oplevelser fra den Tid, om det store Hjælpearbejde, Provst Andersen gjorde blandt Sognets Fattige bistaaet af Grevinden paa Giesegaard, blandt andet ved Uddeling af Hør og Uld til Hjemmeforarbejdning. At Provsten samtidig virkede i sit Kald kan forstaas af følgende Ordskitte mellem Jacob Smed og Pastor Andersen. »En Dranker kommer ikke i Guds Rige.« »Det gør en Fraadser heller ikke,« var Smedens Svar. »Naar du dør, gaar du lige i Helvede,« var Præstens næste Trusel. »Der er ellers saa mange Præster, at de maa hænge Degnene paa Bjælkehovederne,« var Smedens Svar.« ...

Her midt i det livfulde Ordskitte ophører desværre Brevet.

*

I 1871 blev Pastor Fr. Vilh. Andersen Præst i *Ringsted* og *Benløse* og fra samme År Provst for Ringsted og Alsted Herreder. Fra dette Embede tog han sin Afsked 1894. Vilh. Andersen fik nu sit Hjem i *Ringsted*, og da han senere kom på *Sorø Akademi*, er han Drengeminder fortrinsvis knyttet

August F. Schmidt

til de to gamle midtsjællandske Købstæder. Adskillige Gange har han på sin særegent fængslende Måde fortalt om Drengesoplevelser og Drengebekendtskaber i Ringsted, hvor »Provstens Vilhelm« selvsagt nåede at blive meget afholdt. Gentagne Gange har Vilh. Andersen fremmanet Stemningen fra sin Barndoms Købstad med det store Torv og den ærværdige Kirke. Man kan således læse herom i Bogen: Den gamle Købstad, Ny Samling (1929) med Tekst af Vilh. Andersen og Tegninger af *Kr. Kongstad*. Ringsteds Realisme og Sorøs Romantik er der her givet et Indtryk af. — Ved en Fest 10. August 1935 talte Vilh. Andersen på Ringsted Torv. I Foredraget, som han holdt ved denne Lejlighed (det er udgivet i Bogen Landsmandskab 1938, 123—132), er indflettet mange underholdende Træk fra Talerens Barndom og tidligste Ungdom. Man får samtidig en nyttig Samling Oplysninger om Ringsted-Realismen, personificeret i *Sophus Schandorph*, *Malerne Jørgen Roed* og *Fr. Vermehren*. — Det var smukt af Ringsted Byråd til Købstadens Jubilæum 16. August 1941 at udnævne Vilh. Andersen, Byens berømteste Søn, til *Æresborger* i Barndomsbyen, hvortil han altid har følt sig stærkt knyttet. Ved Modtagelsen af *Æresborgerbrevet* holdt han en meget smuk Hyldesttale, i hvilken Historie og Minder indgår den skønneste Forening. Og senere på Dagen, ved en Borgerfest, fortalte Hædersgæsten Erindringer fra sin Barndoms Ringsted, hvis Historie og Betydning for dansk Åndsliv han ved samme Lejlighed fik Stunder til at give et Længdesnit¹⁾ af. Talen er et lille Mesterværk; den læses med Interessen stærkt optaget, og man føler bagefter, at det var ikke mindst en Hæder for Ringsted selv, at den fik Vilh. Andersen som *Æresborger*. De to Taler

¹⁾ I Bogen: »Sjælland« har Vilh. Andersen givet en Række historiske Oplysninger om Ringsted Side 9—14. Om Giesegård, S. 7—8, Sorø, S. 14—18, Slagelse, S. 18—20, Korsør, S. 20—22, om de sydlige Egne af Sorø Amt, S. 34—40.

Vilh. Andersen og Barndomshjemmet

fra 16. August 1941 er udgivet i Bogen: Et Tiaar (1945), 87—97.

Fra sin Drengetids Skoleby Sorø har Vilh. Andersen naturligtvis også forskellige Steder i sit store Forfatterskab meddelt Erindringer i Forbindelse med navnlig litteraturhistoriske Oplysninger. Det kan således straks nævnes, at han i det omfangsrige Værk: »Sorø, Klosteret, Skolen, Akademiet gennem Tiderne«, skrevet af gamle Soranere, II (1928), 676—698 i »Efterskrift af en Læser« har givet en dybt fængslende Oversigt over Sorøs Betydning for dansk Andshistorie. En Mængde Viden er også her i en ret kortfattet Fremstilling meddelt om den yndigt beliggende lille Stad, hvortil så mange Navne indenfor dansk Digtning og Videnskab er knyttet. Særlig smuk er Afhandlingens Indledning, hvor *Ingemann* omtales: »Han har rensat Stedet i sin Sjæl og gjort det helligt«. *Ingemann* var også Vilh. Andersens Barndoms Digter, og senere i Livet har han tit i Ord af betagende Skønhed givet uforglemmeligt Udtryk for, hvad han og Nationen skylder den velsignede Digter, der med sine Morgen- og Aftensange har erobret alle danske Hjerter. Bortset fra litteraturhistoriske Oplysninger om Sorø er det fortrinsvis Minder fra Akademiårene indtil Studentereksamen 1882, Vilh. Andersen meddeler i sine Sorø-Taler. I disse er indarbejdet talrige morsomme og karakteristiske Træk (Anekdoter, Selvoplevelser o. s. fr.), der giver et levende Indtryk af Livet på Akademiet i Årene o. 1875—82. Se således Taler: »Soranere«, holdt ved Fraterbrøndens Indvielse i Sorø 30. Juni 1912 (trykt i Folk og Mennesker 1919, 244—51) og Taler holdt ved Sorø Akademis 350-Års Jubilæum 27. Maj 1936 (trykt i Bogen Landsmandskab 1938, 109—122). Drengeminder og Stedets rige Historie er her sammenarbejdet, og ikke mindst Foredragets Slutning er særegent præget af vemodig Skønhed. — Mere almen i sit

August F. Schmidt

Indhold er Foredraget: »De to Skoler«, holdt ved Soransk Samfunds Rusmodtagelse i Metropolitanskolens Festsal 20. Oktober 1940 (udgivet i Et Tiaar, 67—73).

På Sorø Akademi blev i 1947 afsløret en *Buste* af Vilh. Andersen, i Taknemmelighed overfor den Discipel, der hidtil bedre end nogen anden har formået at tolke de Digttere, hvis Livsgerning faldt i Sorø.

Mange danske Digttere af Betydning har Tilknytning til Sorø Amt. Således er *Jens Baggese*n fra Korsør, *Vilhelm Topsøe* fra Skelskør¹⁾. *Ingemann* og *H. C. Andersen* gik i Skole i *Slagelse*. *Oehlenschlägers* Digt om de tvende Kirketårne er knyttet til *Fjenneslev*. Fra *Herlufsholm* er også adskilligt af litteraturhistorisk Interesse at berette, o. s. fr. Om alle disse Digttere og litterære Forhold kan man finde Oplysninger i Vilh. Andersens store Illustreret dansk Litteraturhistorie II—IV (1924—34). Nævnes bør det også, at man i hans Værk: *Tider og Typer I* (1907) kan læse en udførlig Fremstilling om *Saxo* og hans *Danesaga*.

Man vil altså forstå, at Prof. Vilh. Andersen har leveret væsentlige Bidrag til Oplysning om Sorø Amts Litteraturhistorie. Også Videnskabsmænd, Malere, Billedhuggere m. fl. fra Amtet har han skrevet om i sine Værker, men om alt slikt skal der naturligvis ikke gives specielle Oplysninger her, hvor det fortrinsvis er Opgaven at fremkomme med Bemærkninger om de Arbejder i hans Forfatterskab²⁾, der giver Bidrag til hans Hjemstavns lokale Historie og som

¹⁾ Se Vilh. Andersens Bog: *Vilhelm Topsøe* (1922), 21—22 om Topsøes Hjem og Slægt. Familienavnet *Topsøe* er fra Landsbyen *Topshøj* i Lyngby Sogn ved Sorø, hvor *Topsøes* Farfars Farfar var Inderste. Vilh. *Topsøes* Fader, *Søren Chr. Topsøe* (1797—1847), var By- og Herredsfoged i *Skelskør*.

²⁾ En fremragende Hjælp til Indførelse i Studiet af Vilh. Andersen findes i den af *Chr. Bang* udarbejdede meget nyttige Fortegnelse over Vilh. Andersens Skrifter 1883—1934. Bibliografien findes offentliggjort i Festskrift til *Vilhelm Andersen* (1934), 358—390. Den indeholder 553 Numre. Siden 1934 er der jo kommet adskilligt til. I *Bangs* Bibliografi kan man f. Ex. let finde de Arbejder, Vilh. Andersen har skrevet om *Absalon*, der som *Saxo* havde nær Tilknytning til Sorø Amt.

Vilh. Andersen og Barndomshjemmet

giver Oplysninger om Vilhelm Andersen *selv*; thi det er af megen Værdi at erholde god Viden om denne Mand, der uden Tvivl er den ypperste Kender og Tolker af den danske Litteratur, vort Land hidtil har fostret¹⁾.

I Tilslutning til det ovenfor meddelte bør det oplyses, at Vilh. Andersen i sin Bog: *Nordboer* (1919), 64—108 har givet en folkepsykologisk Karakteristik af Sjællændere og Jyder. Denne Redegørelse er bygget på Forfatterens egne Iagttagelser og på Læsning af *Thorkild Gravlunds Værker* (jfr. Afhandlingen »Sjælland« i *Folk og Mennesker*, 156—60, om Gravlunds og H. V. Clausens Bøger). Gravlund hentede i øvrigt ikke så lidt af sit folkloristiske Stof fra Sorø Amt. Således har han skrevet adskillige Gange i sine Bøger om Ringsted Torv med Sjællandsfarernes gamle Tingsted. Reersø-Digterens sjællandske Forfatterskab havde fra første Færd Vilh. Andersens varme Interesse og Forståelse, hvad man bl. a. erfarer af hans Bidrag i Festskriftet til Thorkild Gravlunds 50-Års Fødselsdag (1929), 11—13. Det var da også i sin gode Orden, at det blev Vilh. Andersen, der holdt Hovedtalen ved Afsløringen af Thorkild Gravlunds Mindesten på Reersø 16. August 1942. Talen er udgivet i *Et Tiaar*, 111—116.

Vilh. Andersens Brødre følte sig også nært knyttede til Barndomsegnen. Mest kendt af disse var *Frøderik Immanuel Andersen* (4. Januar 1849—22. Marts 1915), der som Forstmand havde et anset Navn. Han har skrevet flere forstvidenskabelige Afhandlinger, var Skovrider på *Store Frederikslund* 1874—84 og på Stamhuset *Giesegård* 1884—1915.

¹⁾ I Tilslutning til Vilh. Andersens Barndoms- og Ungdomserindringer læses med særligt Udbytte, hvad han i *Folk og Mennesker* (1919), 237—44 har fortalt om, hvorledes han begyndte sin videnskabelige Løbebane. Og som Fortsættelse hertil tilegnes den Forelæsning, han holdt i Københavns Universitets Festsal 16. Oktober 1944 paa sin 80-Årsdag. I denne Forelæsning (udgivet i *Et Tiaar*, 139—152) får man meget at vide om Udforskningen af dansk Litteratur i Tiden omkring 1870—1935.

August F. Schmidt

Fred. I. Andersen ønskede at komme til at hvile ved Siden af sine Forældre på Nordrup Kirkegård. Her blev han begravet 29. Marts 1915. Ved hans Grav holdt Vilh. Andersen en Tale, hvori han gav en træfsikker Karakteristik af sin 15 År ældre Broder. Mindeordene slutter med Linjerne:

»Over din Kistes snart indsunkne Fjæle
gror af din Hjemstavns Jord dit Eftermæle.«¹⁾

Vilh. Andersen er et af de store Navne fra Midtsjælland. Derfor må det være af Interesse for Befolkningen i denne skønne og minderige Egn af vort Land at få Anvisning på, hvor man kan finde, hvad han har skrevet netop om denne Landsdel. Dette er nu sket på de foranstående Sider, der passende kan sluttet med, hvad *Jeppe Aakjær* skrev til Vilh. Andersens 60-Års Dag 16. Oktober 1924:

»Ved Deres ærlige, danske Navn
er intet af Ørn eller Høg;
De blev til Fryd og til Folkegavn
den favnende, sjællandske Bøg.«

¹⁾ Se Folk og Mennesker, 265—67. Mindedigtet udkom oprindeligt som Privattræk 1915. 3 S. 8°. »Skovrider paa Giesegaard Frederik Andersen 4. Januar 1849—22. Marts 1915. Ved hans Grav paa Nordrup Kirkegaard 29. Marts 1915.« Jfr. Vilh. Andersen: Taler (1924), 167—80: et Familiedigt til *Christian* og *Annette* i Korsør.